

Byzantina Symmeikta

Vol 30

BYZANTINA SYMMEIKTA 30

Βιβλιοκρισία: F. HILD, Karien in Portulanen und Portulankarten von der Antike bis in die frühosmanische Zeit, Wien 2019

Εφη ΠΑΓΙΑ

doi: [10.12681/byzsym.25063](https://doi.org/10.12681/byzsym.25063)

Copyright © 2020, ΕΦΗ ΠΑΓΙΑ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΠΑΓΙΑ Ε. (2020). Βιβλιοκρισία: F. HILD, Karien in Portulanen und Portulankarten von der Antike bis in die frühosmanische Zeit, Wien 2019. *Byzantina Symmeikta*, 30, 407–410. <https://doi.org/10.12681/byzsym.25063>

F. HILD, *Karien in Portulanen und Portulankarten von der Antike bis in die frühosmanische Zeit* [Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse. Denkschriften Bd. 514. Veröffentlichungen zur Byzanzforschung, Bd. 43], Wien 2019, σελ. 241+109 εικόνες [εκ των οποίων: 21 απεικονίσεις χαρτών της βυζαντινής και μεταβυζαντινής εποχής και εξ αυτών 11 του Πιρί Ρεΐς, 4 απεικονίσεις του κόλπου της Μιλήτου και της προόδου των προσχώσεων του ποταμού Μαιάνδρου (ca. 300 π.Χ., 300 μ.Χ., 1000 μ.Χ., 1500 μ.Χ.)¹, 4 σύγχρονοι χάρτες με επισήμανση τοπωνυμίων από πορτολάνους (105. Die Karische Küste mit den Toponymien des Pseudo-Skylax, 106. Die karische Küste mit den Toponymien des Pietro Vesconte, 107. Die karische Küste mit den Toponymien der Katalanischen Weltkart, 108. Karte der karischen Chersones (Stadiotrachia). Σύνοψη στα Γερμανικά και στα Αγγλικά]. ISBN 978-3-7001-8225-2 Print Edition ISBN 978-3-7001-8601-4 Online Edition

Το έργο αποτελεί αυτοτελές μέρος της ευρύτερης ιστοριογεωγραφικής έρευνας για την προετοιμασία του τόμου *Karien* της σειράς *Tabula Imperii Byzantini* (TIB). Από την άποψη της συγκέντρωσης του υλικού, της μεθοδολογίας και της προσέγγισης είναι πρωτοποριακό, καθώς η μακρά ακτογραμμή της Καρίας με τις δαντελωτές ακτές, τον σχηματισμό μεγάλων και μικρών κόλπων και τα στενά περάσματα που σχηματίζει με τις νήσους του νοτιοανατολικού Αιγαίου συνιστά μοναδική γεωγραφική ιδιαιτερότητα η οποία καθόρισε διαχρονικά, και συνεχίζει να καθορίζει ακόμα και σήμερα τη φυσιογνωμία του ευρύτερου χώρου. Τα ύδατα της περιοχής αποτέλεσαν πέρασμα εμπορικών, πολεμικών και πειρατικών πλοίων τα τοπωνύμια αναφέρονται σε ποικίλες πηγές και κατεξοχήν σε έργα ναυτικού ενδιαφέροντος όπως οι πορτολάνοι και τα γεωγραφικά έργα,

1. Προέρχονται από το βιβλίο του M. MÜLLENHOF, *Geoarchäologische, sedimentologische, morphodynamische Untersuchungen im Mündungsgebiet des Büyük Menderes (Mäander), Westtürkei* (Marburger geographische Schriften 141), Marburg 2005.

της αρχαιότητας, της βυζαντινής και της μεταβυζαντινής εποχής, έτσι ώστε οποιαδήποτε μελέτη για την Καρία αναπόφευκτα ολοκληρώνεται μόνο με την χρήση του συγκεκριμένου υλικού. Για το λόγο αυτό ήταν επιτακτική ανάγκη η δημιουργία μίας ξεχωριστής μελέτης. Δεδομένου ότι οι πληροφορίες που προέρχονται από πορτολάνους και χάρτες είναι τόσο πλούσιες και σύνθετες, αρμοζει η μελέτη αυτή να αποτελεί ξεχωριστή μονογραφία.

Το υλικό χωρίζεται σε τρία μέρη: περιγραφικό (A. Die Beschreibung der karischen Küste in den Portulanen und Portulankarten), γεωγραφικό (B. Analyse und Auswertung) και πηγών (C. Die Quellen der Küstengeographie Kariens), με το πρώτο να καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου. Η σύντομη εισαγωγή του πρώτου μέρους εξηγεί τις αρχές που υπαγόρευσαν την επιλογή των πηγών, ορίζει τον χώρο σύμφωνα με τις αρχαίες πηγές² και παραθέτει κατάλογο δώδεκα πορτολάνων (από τον 3ο αι. π.Χ. ως τον 16ο αι.)³ και είκοσι χαρτών (από τον 14ο αι. ως τον 16ο αι.). Πορτολάνοι και χάρτες έχουν λάβει ειδική συντομογραφία και αναφέρονται με αυτή σε ολόκληρο το έργο, συνεπώς ο κατάλογος αποτελεί σημείο αναφοράς για τον αναγνώστη. Από την άποψη οργάνωσης και κατανομής του τόμου η εισαγωγή θα ήταν χρήσιμη και ως γενική εισαγωγή του έργου, ίσως με περισσότερες λεπτομέρειες ως προς την μεθοδολογία, την κατάρτιση των ενοτήτων, την επιλογή των τοπωνυμίων, που θα μπορούσε να επεκταθεί και στο δεύτερο και τρίτο μέρος του έργου.

Η περιγραφή των ακτών ξεκινά από το ακρωτήριο Τρωγίλιον, το δυτικότερο άκρο της χερσονήσου της Μυκάλης, και επεκτείνεται μέχρι τον Ινδό ποταμό (σημ. Dalaman Çayı) σε ενότητες που περιγράφουν τους κόλπους της Καρίας από βορρά προς νότο (κόλπος Μιλήτου, Βαργυλιακός και Ιασικός κόλπος, κόλπος Κεράμιου, Σύμης και κόλπος Τραχείας). Το πρώτο μέρος δεν θυμίζει το γνωστό τεχνικό ύφος της ΤΠΒ, καθώς είναι περιγραφικό, συνθετικό και αναλυτικό με την χρήση περαιτέρω πηγών. Ιδιαίτερες χρήσιμες είναι οι ενότητες, οι αφιερωμένες στην περιοχή του Μιλησίου κόλπου (ή κόλπου της Ηράκλειας) με ιδιαίτερη αναφορά στις προσχώσεις του Μαιάνδρου ποταμού (Α.1.4), στην Ιασό (Α.2.4) και την Κέραμο με τα σημαντικά λιμάνια Στρόβιλο (Α.3.1) και Αλικαρνασό (Α.3.3), ενώ η χερσόνησος της Κνίδου (κόλπος Σύμης) και η χερσόνησος της Τραχείας (Λωρύμων) με τους πολυάριθμους κολπίσκους, τοπωνύμια και λιμάνια, έχουν τύχει χωριστής αντιμετώπισης.

2. Δηλ. τον Πλίνιο, τον Στράβωνα και τον Πτολεμαίο.

3. Αρχαιότερα κείμενα είναι αυτά του Ψευδο-Σκύλακος και του Σταδισαμού, νεότερος ο πορτολάνος του Πιρί Ρεΐς.

Το δεύτερο μέρος του έργου (B) επισημαίνει συνοπτικά τις διαφορές μεταξύ των κειμένων και αξιολογεί τα νέα στοιχεία που προκύπτουν, συγκρίνει τους χάρτες και εξετάζει τη σχέση τους με τους πορτολάνους και εστιάζει εκ νέου στους κόλπους [Μιλήτου, Μενδέλειας (: Ιασού), Κεράμιου, Σύμης (Κνίδου) και Τραχείας] αλλά και σε χερσονήσους (B.2.3), ποταμούς (2.4) και τις οροσειρές της περιοχής (B.2.5). Ιδιαίτερο κεφάλαιο αφιερώνεται στις γεωγραφικές αλλαγές της ακτογραμμής της Καρίας (B.3). Το μέρος B μπορεί γενικά να θεωρηθεί ως συμπύκνωση των αναλυτικών πληροφοριών που υπάρχουν στο πρώτο μέρος. Το τρίτο μέρος (C) καταλαμβάνει η παράθεση αποσπασμάτων των πηγών, εκ των οποίων ο πορτολάνος του Πιρί Ρεΐς κατ' αντιπαράθεση από δύο εκδόσεις⁴. Ιδιαίτερως χρήσιμη είναι η παράθεση των τοπωνυμίων κατά τους χάρτες, δεδομένου ότι οι αναγνώστες δεν έχουν πρόσβαση σε αυτούς. Ακολουθούν αποσπάσματα πηγών της αρχαιότητας και περιγραφή ταξιδιών (Αποστόλου Παύλου, αγίου Βιλλιβάλδου, *Translatio Nicolai* κ.ά.). Το τελευταίο κεφάλαιο (C.3) επισημαίνει τα ναυάγια που έχουν εντοπιστεί κοντά στις ακτές της Καρίας.

Συνολικά, παρά τις όποιες αντιρρήσεις μπορεί να έχει κανείς σχετικά με τις ταυτίσεις τοπωνυμίων και λιμανιών, το έργο αυτό είναι πολύτιμο τόσο για την αξιοποίηση πηγών, που ως τώρα βρίσκονταν στο περιθώριο της ιστοριογεωγραφικής έρευνας, όσο και για την έρευνα της επαρχίας της Καρίας ειδικότερα. Παρόλα αυτά, οι βυζαντινές πηγές δεν αποτελούν το επίκεντρο της συγκεκριμένης μελέτης (εφόσον είναι συνήθως εξαιρετικά φειδωλές), συνεπώς ο αναγνώστης πρέπει να έχει υπόψη του ότι η πλειοψηφία των πορτολάνων ξεφεύγουν από τα χρονικά όρια της βυζαντινής κατοχής της Καρίας – με την εξαίρεση του αραβικού πορτολάνου, του πορτολάνου της Πίζας και του *Compasso da Navigare* (ο πορτολάνος του Μαρίνο Σανούδο χρονολογείται στις αρχές του 14ου αι., εικοσιπέντε ως τριανταπέντε χρόνια μετά την οριστική απώλεια της κοιλάδας του δέλτα του Μαιάνδρου). Παρά λοιπόν το γεγονός ότι οι πορτολάνοι διασώζουν ή εμπεριέχουν λεπτομέρειες που ανάγονται στη βυζαντινή εποχή, ο ερευνητής του Βυζαντίου οφείλει να συνεκτιμήσει επιπλέον τις βυζαντινές πληροφορίες από αφηγηματικές και διπλωματικές πηγές και να αξιολογήσει τις ιδιαιτερότητές τους, καθώς και να σταθμίσει ότι και οι πορτολάνοι και οι χάρτες επίσης έχουν κοινές πηγές και αναπαράγονται μολοντί

4. P. KAHLÉ, *Piri Re'is Bahrije. Das türkisches Segelhandbuch für das Mittelländische Meer vom Jahre 1521*, Bd. II, Übersetzung, Leipzig 1926. E. Z. ÖKTE (εκδ.), *Piri Reis, Kitab-ı Bahriye*, 1-4, Istanbul 1988.

δίνουν έμφαση σε συγκεκριμένα σημεία ενδιαφέροντος, ιδιαίτερος σε αυτά όπου η ναυσιπλοΐα ήταν πυκνή μεταξύ 14ου και 16ου αι. Προκειμένου λοιπόν να ολοκληρωθεί η εικόνα αυτής της επαρχίας της Βυζαντινής αυτοκρατορίας είναι απαραίτητη η ολοκλήρωση του τόμου της ΤΙΒ του αφιερωμένου στην Καρία, όπου θα περιλαμβάνονται αναλυτικά οι πληροφορίες για όλα τα τοπωνύμια που συλλέγονται από τις πηγές.

ΕΦΗ ΡΑΓΙΑ

Independent Researcher

Εξωτερική συνεργάτις Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών/ΤΒΕ